

„Wychowanie w Rodzinie” t. X (2/2014)

Paulina FORMA

Uniwersytet Jana Kochanowskiego w Kielcach, Polska

Przesunięcie socjalizacyjne dzieci i młodzieży we współczesnej rodzinie polskiej

Socialization Moving Children and Teenagers
in the Contemporary Polish Family

Streszczenie

Zmiany w funkcjonowaniu rodziny stanowią współcześnie ważny problem społeczny, zwłaszcza iż wyraźne są tendencje wzrostowe negatywnych zjawisk, takich jak: rozwody, długoterminowe wyjazdy, rozbicie więzi rodzinnych. Odnosząc je dodatkowo do zmian cywilizacyjnych i kulturowych można wnioskować, iż przyczyniają się one także do przesunięcia socjalizacyjnego, o którym pisali m.in. Neil Postman, Zbigniew Kwieciński, Zbyszko Melosik, Bogusław Śliwerski. Źle funkcjonująca rodzina, jej nieprawidłowa/niepełna struktura wskazuje na jej destrukcyjność wychowawczą i rodzicielską. Dlatego też środowiska te charakteryzowane są coraz częściej jako niewydolne wychowawczo i niezaspokajające podstawowych potrzeb socjalizowanego pokolenia. Niniejszy tekst stanowi próbę teoretycznego opisu zmian w funkcjonowaniu rodziny w kontekście dokonującego się przesunięcia socjalizacyjnego.

Słowa kluczowe: rodzina, rozbicie rodziny, destrukcyjność rodziny, rola rodzicielska, socjalizacja, przesunięcie socjalizacyjne.

Abstract

Changes in the functioning of the family constitute the important social issue in our times, particularly because upturns of negative phenomena are distinct, such as divorces, long-term departures, the breaking of family bonds. Relating them additionally to civilization and cultural changes it is possible to conclude that they are contributing

also to the socialisation shift as described by Neil Postman, or Zbigniew Kwiecieński, Zbyszko Melosik, Bogusław Śliwerski. The dysfunctional family and its wrong/incomplete structure is an indication of educational destructiveness. Therefore these circles are more and more often characteristic as failing and not satisfying essential needs of the socialised generations. The present text constitutes an attempt of a theoretical description of changes in the functioning of the family in the context of the socialization changes taking place.

Keywords: family, breaking up a family, destructiveness of the family, parental role, socialization, socialization shift.

Wprowadzenie

Rodzina stanowi najbardziej znaczące środowisko wychowawcze dla młodego człowieka, ponieważ jest ona przestrzenią bezpośrednio zinternalizowaną we wczesnym dzieciństwie. Ponadto, jak wskazują Peter Berger, Thomas Luckmann¹, to ona kształtuje biograficzną przeszłość i jedynie istniejący i uświadomiony świat dziecka. Nie ulega zatem wątpliwości, że perspektywy młodego pokolenia i ich socjalizacja warunkowana jest poprzez rodzinę, której obecny kształt jest konsekwencją wieloletnich przemian².

Poddając analizie obszerną literaturę familologiczną i ostatnie raporty obrazujące stan i funkcjonowanie współczesnej rodziny w niniejszym opracowaniu podejmuję się próby opisu kierunku owych przeobrażeń, ze szczególnym uwzględnieniem zagrożeń mających wpływ na socjalizację młodego pokolenia.

W dzisiejszej rzeczywistości społecznej rodzina znajduje się w centrum zmian kulturowo-społecznych, które m.in. kwestionują autorytet rodziny, wpływają na zaburzenia w obszarze jej struktury, czy także niosą młodemu pokoleniu nowe, liberalne formy życia społecznego³. Analiza sposobu funkcjonowania młodego pokolenia, jak pisze Zbyszko Melosik⁴, odniesiona do kategorii codzienności, wskazuje, że „[...] ludzie przez wieki poszukiwali układu odniesienia dla codziennego życia, a dziś postrzegają właśnie codzienność jako cel sam w sobie.” Kategorię codzienności odniesioną do tytułowego przesunięcia socjalizacyjnego dzieci i młodzieży uwydatniają przyczyny owego przesunięcia. Zda-

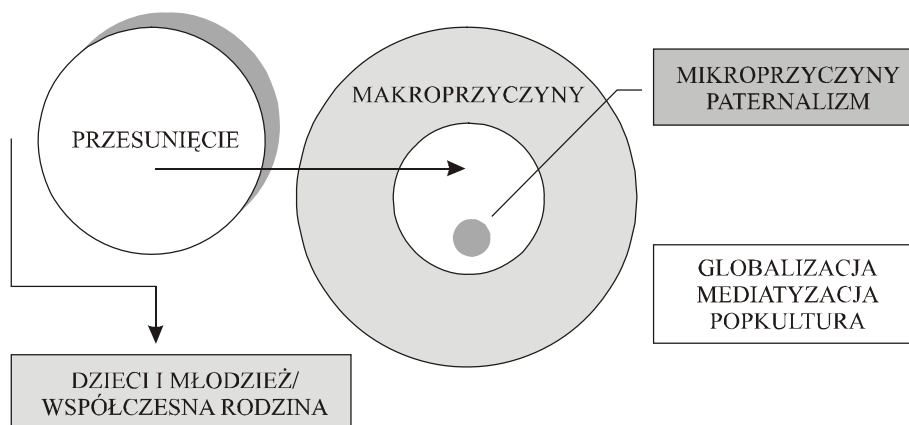
¹ P. Berger, T. Luckmann, *Społeczne tworzenie rzeczywistości*, Wyd. PIW, Warszawa 1983, s. 210.

² B. Matyjas, *Obraz dzieciństwa globalnego. Kontekst pedagogiczny*, „Kultura, Historia, Globalizacja” 2012, nr 11, s. 99–110.

³ K. Segiet, K. Słupska, *Zmiany w funkcjonowaniu współczesnej rodziny i ich konsekwencje dla rozwoju młodego pokolenia*, „Pedagogika Społeczna” 2013, nr 3(49), s. 98.

⁴ Z. Melosik, *Pedagogika życia codziennego. Teoria i praktyka*, [w:] A. Radziejewicz-Winnicki, E. Bielska (red.), *Edukacja a życie codzienne*, t. 1, Wyd. UŚ, Katowice 2002, s. 16.

niem wspomnianego autora można je współcześnie rozróżnić dwojako. Układ ten zobrazowano poniżej (por. Rys. 1).

Rys. 1. Przyczyny przesunięcia socjalizacyjnego. Źródło: Opracowanie własne autorki.

Fig. 1. Causes of socialisation shift. Source: Developed by the author.

W literaturze przedmiotu wyróżnia się makroprzyczyny przesunięcia socjalizacyjnego, czyli te przyczyny, które działają na przestrzeni świata. Zalicza się do nich globalizację, której integralną częścią jest wzrost znaczenia mass mediów i popkultury we wszystkich krajach i społeczeństwach. Z kolei do tzw. mikroprzyczyn zaliczany jest m.in. paternalizm dorosłych, tj. ich pełna wyższości postawa wobec młodego pokolenia. Dostrzega się pod tym względem podstawowe przesunięcia socjalizacyjne i inkulturacyjne, tj. utratę wpływu wychowawczego przez rodzinę, szkołę i Kościół na rzecz kultury masowej (mass media, widowiska, reklama, moda) i wpływu niekontrolowanych grup rówieśniczych.

Warto dodać, że w tzw. codziennej, (po)nowoczesnej kulturze konsumpcji dzieci i młodzież, podlegają procesom subiektywizacji, sekularyzacji i pluralizmu, które na całym świecie, niezależnie od systemu politycznego, przenikają wszystkie dziedziny ludzkiego życia. Dlatego też z punktu widzenia pedagoga, by przedstawiciele tej części społeczeństwa, nie ulegali bezkrytycznie tym procesom konieczne jest reagowanie na te zjawiska zwłaszcza instytucji odpowiedzialnych za wychowanie i socjalizację.

Autokreacja współczesnej rodziny w perspektywie globalno-społeczno-kulturowych zagrożeń

Współcześnie sytuacja rodziny determinowana jest przez dwa rodzaje czynników, tj. jednostkowe (osobowe) i marginalizację strukturalną. Ich szczegółowy opis zamieszczono w poniższej tabeli.

Tabela 1. Czynniki generujące bieg życia współczesnej rodziny

Table 1. The factors generating the course of life of a contemporary family

Lp.	Rodzaj czynnika	Charakterystyka
1.	WEWNĘTRZNE	To czynniki jednostkowe (osobowe) związane z kreowaniem tożsamości, związane m.in. z dylematami i kryzysami rozwojowymi, jakie przechodzi członek rodziny.
2.	ZEWNĘTRZNE	To czynniki powiązane z niemożnością konstruktywnego wyrażania siebie i samorealizacji, tkwiące w kulturowych źródłach i wpływie środowiska otaczającego rodzinę.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie: E. Wysocka, *Zagrożenia społeczno-kulturowe dla rozwoju młodego pokolenia*, [w:] Taż, *Dzieci i młodzież w niegościnnym świecie. Zagrożenia rozwojowe i społeczne*, Wydawnictwo Akademickie Żak, Warszawa 2012, s. 92.

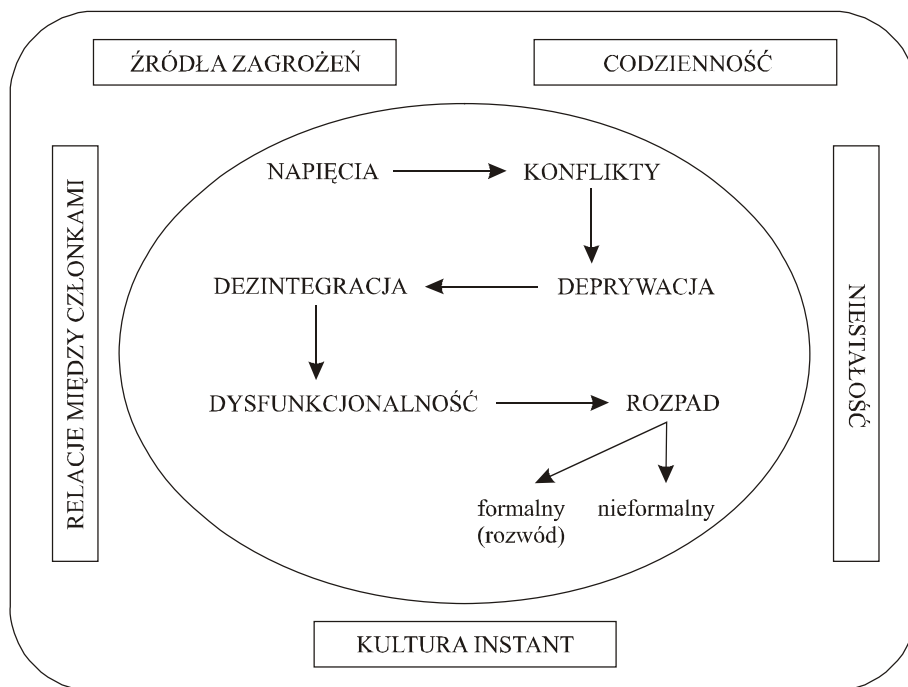
Source: Developed on the basis of: E. Wysocka, *Zagrożenia społeczno-kulturowe dla rozwoju młodego pokolenia*, [in:] Eadem, *Dzieci i młodzież w niegościnnym świecie. Zagrożenia rozwojowe i społeczne*, Wydawnictwo Akademickie Żak, Warszawa 2012, p. 92.

Wyróżnione w tabeli problemy rodzina musi pokonać sama, aby możliwa była jej wewnętrzna integracja, ale też integracja ze światem zewnętrznym. Istotą tego procesu stanowi m.in. wzrost autonomii rodziny, ale też jednostki, którym towarzyszyć powinno również przezwyciężanie egocentryzmu w kierunku prospołeczności.

Odnosząc rodzinę do zamieszczonej w podtytule perspektywy globalno-społeczno-kulturowej pragnę wskazać na kilka elementów tej perspektywy, tj.:

1. Źródła zagrożeń.
2. Codziennosc „tu i teraz”.
3. Jakość relacji międzyludzkich.
4. Niestalość.
5. Kultura instant.

Wszystkie wyróżnione powyżej elementy przekładam ponadto na proces rozpadu rodziny, który stanowi niewątpliwie czynnik wpływający na zaburzoną socjalizację młodego pokolenia. Aby uwidocznic zasadność tego układu, zilustrowano go poniżej w postaci graficznej (por. Rys. 2).

Rys. 2. Globalno-społeczno-kulturowe tło rozpadu rodziny. Źródło: Opracowanie własne.

Fig. 2. The global, social, and cultural background of the decline of the family. Source: Developed by the author.

Odnosząc się do tła schematu rozpadu rodziny, należy zaznaczyć, że współczesna rodzina żyje, jak pisze Ewa Wysocka⁵, w tzw. czasach konieczności stałej pogoni, nadążania za zmianami, coraz częściej rezygnując i nie dostrzegając poczucia stałości i własnej tożsamości, a to z kolei prowadzi do bezrefleksyjnej inkulturacji i internalizacji – wtapienia się młodego pokolenia w kulturowo promowane alternatywy.

Otoczenie rodziny implikuje również specyficzne doświadczenia i wyraźne wartościowanie przestrzeni życia i przestrzeni czasowej, wyznaczonej przez:

- a) zanikanie kalendarza – nazywane „kolonizacją nocy”, wiążące się odejściem od czasu wyznaczonego rytmem przyrody lub społecznym rytmem święta i dnia powszedniego,
- b) komercjalizacją przeszłości, związaną z wykorzystywaniem znaczących zjawisk przeszłych w celach handlowych,

⁵ E. Wysocka, *Dzieci i młodzież w niegościnnym świecie. Zagrożenia rozwojowe i społeczne*, Wydawnictwo Akademickie Żak, Warszawa 2012, s. 96.

c) hipertrofię terażniejszości, określaną przez ekscytację wydarzeniami aktualnymi, a także w wyniku pozbawienia przestrzeni czasowej ciągłości i postrzeganie jej jako zbioru wydarzeń terażniejszych⁶.

Piotr Sztompka⁷ wskazuje, że współczesną przestrzeń społeczno-kulturalną rodziny określa ponadto: cynizm, manipulacja i obojętność, czyli cechy, które uniemożliwiają prawidłowy jej rozwój i wpływają na zaburzenia socjalizacji jednostki, gdyż są zaprzeczeniem prawidłowych relacji społecznych. W wyniku tych cech młode pokolenia, ale i pozostali członkowie rodziny pozbawieni są wsparcia i oparcia trwałego i wartościowego systemu. Rodzina narażona jest zatem na życie w niepokoju i chaosie oraz permanentnym konflikcie, mając coraz mniejszą pewność w odniesieniu do dokonywanych decyzji⁸. Ten obraz rodziny uwidacznia jeszcze jedną z cech, określoną przez Melosika⁹ jako kultura instant, która wyznaczana jest przez idee: *fast food*, *fast sex*, *fast car*, stanowiące egzemplifikację natychmiastowości, czyli szybkiego i łatwego zaspokajania potrzeb. Wydzźwięk tej przestrzeni widoczny jest m.in. w nieumiejętnym odraczaniu gratyfikacji przez młode pokolenie. Te zewnętrzne czynniki generują najłatwiejszą orientację konsumpcyjną i hedonistyczną, wokół której konceptualizują się style i strategie życia rodziny. W tym układzie łatwiej o wykształtowanie osobowości egocentrycznej, roszczeniowej niż altruistycznej¹⁰.

Uszczegóławiając zatem powyższy schemat rozpadu rodziny na tle wspomnianych wyznaczników należy zaznaczyć, iż przejawy i najważniejsze przyczyny tego rozpadu to tzw: makroprzyczyny, czyli wszystkie czynniki społeczno-obyczajowe oraz przyczyny bezpośrednie, w tym: ukształtowane przez globalno-społeczno-kulturową perspektywę, wzorce ról małżeńskich i rodzicielskich, relacji i rozwiązywania konfliktów, uwarunkowania osobowościowe i czynniki na bieżąco zakłócające funkcjonowanie rodziny (patologie społeczne, problemy ekonomiczne, odmiennosc poglądów, postaw, oczekiwań, wyczerpanie się zasobów rodziny lub ich brak bądź nadmierna eksploatacja).

Wyróżnione elementy są widoczne w przejawach rozbicia współczesnej rodziny, zwłaszcza w naruszaniu wszystkich sfer jej funkcjonowania, a więc psychicznej, społecznej, a nawet fizjologicznej oraz zakłóceniu relacji między wszystkimi członkami rodziny, wymuszające przekształcenie w jej strukturze

⁶ E. Hałas (red.), *Kultura jako pamięć. Postradycjonalne znaczenie przeszłości*, Wyd. Nomos, Kraków 2012, s. 11; E. Tarkowska, *Pamięć w kulturze terażniejszości*, [w:] E. Hałas (red.), *Kultura jako pamięć...*, dz. cyt., s. 17–42.

⁷ P. Sztompka, *Teorie zmian społecznych a doświadczenia polskiej transformacji*, „Studia Socjologiczne” 1994, nr 1, s. 265–282.

⁸ Z. Bauman, *Globalizacja*, Wyd. PIW, Warszawa 2000.

⁹ Z. Melosik, *Pedagogika życia codziennego. Teoria i praktyka*, [w:] A. Radziejewicz-Winnicki, E. Bielska (red.), *Edukacja a życie codzienne*, t. 1, Wyd. Uniwersytetu Śląskiego, Katowice 2002, s. 33–36.

¹⁰ P. Forma, *Socjalizacja dziecka z rodziny wielodzietnej w szkole. Studium teoretyczno-empiryczne*, Wyd. Uniwersytetu Jana Kochanowskiego, Kielce 2012.

i funkcjach, zmiany formalnoprawne, środowiskowe, rodzicielskie i emocjonalne, a nawet w obrębie tożsamości poszczególnych członków¹¹.

Rodzina podlegająca zjawiskom kryzysowym, jak pisze Bożena Matyjas¹², traci na znaczeniu i implikuje kryzys form wychowania i socjalizacji oraz wzrost znaczenia dla młodego pokolenia form pozainstytucjonalnych. Widać to m.in. w zmianie źródeł wpływów wychowawczych, które przejmuje, jak pisze Kwieciński¹³, grupa rówieśnicza, niejednokrotnie promująca tendencje destrukcyjne. Jest to wówczas tzw. doświadczenie zapożyczone¹⁴.

Destrukcyjność rodziny a przesunięcie socjalizacyjne

Pedagodzy i socjolodzy wskazują, iż dzisiejsza rzeczywistość powoduje zanikanie granicy pomiędzy dorosłymi i dziećmi, wcześniej traktowanymi jako oddzielne kategorie społeczne – wychowywani i wychowujący¹⁵. Elementem konstytutywnym współczesnej rodziny staje się, zdaniem Małgorzaty Sikorskiej¹⁶, partnerstwo, które sprzyja osłabieniu rangi wychowania, rangi więzi rodzinnych czy przymusowi samodzielności. Osłabione relacje małżeńskie i rodziców z dziećmi a także dziecko, jako indywiduum, przyczynia się przesunięcia socjalizacyjnego. Dziecko staje się inwestycją, wizytówką życiowego sukcesu rodziców, a nie wartością.

Widoczną zmianę miejsca dziecka i nowy kulturowy model rodziny powodują też procesy globalizacyjne. Pewne tendencje widoczne są w wymiarze makrospołecznym, w nie sprzyjającym prokreacji stylowi życia. W Polsce nasila się przyspieszony spadek dzietności rodzin¹⁷, ale też nasilający nurt zagrażający instytucji małżeństwa. Zmiany w obyczajowości, związanej z zawieraniem małżeństw, odraczaniem decyzji o małżeństwie oraz prokreacji na rzecz kohabitacji, a także modyfikacja ról rodzicielskich nie ułatwiają prawidłowej socjalizacji młodego pokolenia.

¹¹ P. Bohannon, *The Six Stations of Divorce in Divorce and After*, Wyd. Doubleday, New York 1970.

¹² B. Matyjas, *Dzieciństwo w kryzysie. Etiologia zjawiska*, Wydawnictwo Akademickie Żak, Warszawa 2008, s. 134.

¹³ Z. Kwieciński, *Wizja przyszłości a zmiany w edukacji*, [w:] W. Strykowski (red.), *Media a edukacja*, Poznań 1998, s. 56–57.

¹⁴ A. Giddens, *Socjologia*, Warszawa 2004, s. 196.

¹⁵ N. Postman, *W stronę XVIII stulecia. Jak przeszłość może doskonalić naszą przyszłość*, Wyd. PIW, Warszawa 2001.

¹⁶ M. Sikorska, *Życie rodzinne*, [w:] A. Giza, M. Sikorska (red.), *Współczesne społeczeństwo polskie*, PWN, Warszawa 2012, s. 203.

¹⁷ P. Forma, *Rodzina wielodzietna w Polsce i wybranych krajach europejskich*, [w:] T. Pilch, T. Sosnowski (red.), *Zagrożenia człowieka i idei sprawiedliwości społecznej*, Wydawnictwo Akademickie Żak, Warszawa 2013, s. 174–186.

W opinii Anny Kwak¹⁸ wzrasta także udział samotnego rodzicielstwa w wynikach rozwodów, ale także jako skutek urodzeń przedmażeńskich, mający niejednokrotnie charakter macierzyństwa z wyboru. Obraz zewnętrznych uwarunkowań życia współczesnej rodziny dopełniają także wzory propagowane w mediach i kulturowe procesy akceptacji odmienności.

Literatura przedmiotu, a zwłaszcza diagnozy społeczne, na co słusznie zwracają uwagę Katarzyna Segiet i Kamila Słupska¹⁹, jakby na przekór raportom, donoszą nadal o centralnym miejscu rodziny w systemie wartości społeczeństwa. Szczęście rodzinno-mażeńskie jest wybierane przez Polaków jako najważniejszy cel życia, a dobro rodziny uznawane jest przez badanych jako trwałe dobro, które należy chronić. Odnosząc te oczekiwania do realiów życia współczesnej rodziny rysuje się także inny element rozbitcia rodziny.

Członkowie rodziny coraz częściej doświadczają bowiem w rodzinie i od społeczności lokalnej odosobnienia, obojętności i izolacji oraz braku zainteresowania. Te odczucia powodują zachwianie wewnętrznej równowagi oraz poczucie marginalizacji, braku związku z wartościami, symbolami czy wzorcami oraz ograniczenia w radzeniu sobie z codziennymi problemami, realizacją własnych pragnień i środowiskowych oczekiwań. Destrukcja rodziny wyraża się także w znamionach kryzysu funkcjonalnego²⁰, czyli zaburzeniu funkcji socjalizacyjno-wychowawczej. Ta słabość rodziny widoczna jest w utracie kontroli nad dziećmi, braku wiedzy o ich potrzebach, przeżyciach, ale też tendencji do przesylenia wychowania rodzicielskimi ambicjami.

Młode pokolenie staje się bardziej indywidualistyczne i prezentuje odmienne relacje z rodzicami. Wyraźną ilustracją tego stanu jest raport Katarzyny Szafraniec²¹, w którym zaznaczono, że młode pokolenie „[...] doświadcza dziś na własnej skórze, co znaczy funkcjonować w społeczeństwie ryzyka, korzystającym w miarę możliwości z podłgiebia własnego potencjału społecznego”²².

Ten obraz młodego pokolenia został także przedstawiony m.in w opisach Witolda Września²³ czy Tadeusza Pilcha²⁴. Ujęto go w postaci tabelarycznej.

¹⁸ A. Kwak, *Rodzina w dobie przemian. Małżeństwo i kohabitacja*, Wydawnictwo Akademickie Żak, Warszawa 2005, s. 54.

¹⁹ K. Segiet, K. Słupska, *Zmiany w funkcjonowaniu współczesnej rodziny...*, dz. cyt., s. 101.

²⁰ D. Lalak, *Spoleczne uwarunkowania kryzysu rodzicielstwa*, [w:] M. Libiszowska-Żółtkowska (red.), *Czego obawiają się ludzie? Współczesne zagrożenia społeczne – diagnoza i przeciwdziałanie*, Wyd. Uniwersytetu Warszawskiego, Warszawa 2007, s. 223–227.

²¹ K. Szafraniec, *Młodzi 2011*, Wyd. Kancelaria Prezesa Rady Ministrów, Warszawa 2011, s. 25.

²² Tamże, s. 24–26.

²³ W. Wrześni, *Jednostka, rodzina, pokolenie: studium relacji międzypokoleniowych w rodzinie*, Wyd. UAM, Poznań 2003, s. 249–253.

²⁴ T. Pilch, *Pokolenie – wymiar osobowy i społeczny*, „Pedagogika Społeczna” 2013, t. XII, nr 3(49), s. 15.

Tabela 2. Relacje i kategorie pokoleniowe
Table 2. Generational relations and categories

Lp.	Kategorie pokoleniowe	Cechy	Typy relacji pokoleniowych
Pokolenie Końca Wieku – to polski odpowiednik pokolenia X ²⁵			1–3 – ich cechy to znaczna zbieżność norm, wartości, postaw, motywacji, interesów i realizowanych w stylu życia wzorów zachowań antagonizacja koegzystencja kooperacja asymilacja
1.	Pokolenie '89	osoby urodzone mniej więcej w latach 1964–70	
2.	Dzieci transformacji	roczniki 1971–76	
3.	Maruderzy Końca Wieku	roczniki 1977–82	
4.	Europejscy poszukiwacze	osoby urodzone w latach 1983–1988	

Źródło: Opracowanie własne na podstawie: W. Wrzesień, *Jednostka, rodzina, pokolenie...*, dz. cyt., s. 249–253.

Source: Developed on the basis of: W. Wrzesień, *Jednostka, rodzina, pokolenie...*, op. cit., pp. 249–253.

W odniesieniu do rozbitcia rodziny i przesunięcia socjalizacyjnego kategorię pokolenia odniesiono do społeczno-kulturowej konfiguracji i kontekstu, choć, jak pisze Pilch²⁶, można ją jeszcze odnieść do ujęcia biograficznego, demograficznego, terytorialnego, cywilizacyjnego czy też historycznego. Z wychowawczego i socjalizacyjnego punktu widzenia jakość relacji pokoleniowych wyznaczają, wymienione w tabeli (por. Tab. 2): wiek, czy też okoliczności narodzin więzi pokoleniowych, czyli kształtowanie się tożsamości aksjologicznej i społecznej.

Zatem rozpad rodziny może przyczynić się do nasilenia konfliktów między-pokoleniowych. Wskazuje to literatura przedmiotu, zgodnie z którą począwszy od lat 90. XX wieku obserwowalne są stopniowe zmiany realizowanych przez rodziców wzorów socjalizacyjnych i zmiany w relacjach rodzice – dzieci. Na przestrzeni lat rodzice coraz aktywniej uczestniczyli w życiu swoich dzieci, zwracali uwagę na nową sytuację na rynku pracy. Zmianie uległy aspiracje rodziców względem dzieci, którzy coraz częściej poszukują dla nich jak najlepszych ścieżek rozwoju. Z czasem wartością stały się wszelkie formy „udoskonalające” w przedszkolach, które, w założeniach rodziców, potencjalnie „wzmacniają” przyszły kapitał kulturowy dziecka. Współczesnym standardem²⁷ stała się niejako nauka języków obcych, poznawanie różnych form sztuki, nauka

²⁵ Por.: P. Forma, *Generacja Y a funkcjonowanie współczesnego gimnazjalisty*, [w:] Z. Zieliński (red.), *Rola informatyki w naukach ekonomicznych i społecznych. Innowacje i implikacje interdyscyplinarne*, Wyd. WSH, z. 3, Kielce 2009, s. 283–289.

²⁶ T. Pilch, *Pokolenie – wymiar osobowy i społeczny...*, dz. cyt., s. 15.

²⁷ J. Delors, *Raport Unesco: Edukacja: jest w niej ukryty skarb*, Warszawa 1998.

wraz z doskonaleniem czytania i pisania, dodatkowe zajęcia sportowe (pływanie, jazda konna). Zajęcia tego typu zaczęły na stałe wpisywać w repertuar ofert „najlepszych” przedszkoli, głównie prywatnych. Podobne mechanizmy pojawiły się też w szkołach podstawowych i ponadpodstawowych. Coraz większa grupa rodziców poszukuje dla dzieci jak najlepszych szkół i opłaca zajęcia pozalekcyjne. Te reakcje nie pozostają również bez wpływu na socjalizację młodego pokolenia. O negatywnym wpływie socjalizacyjnym świadczy też brak pełnej świadomości zadań wynikających z roli rodzicielskich.

Do istotnych zagrożeń rodziny zaliczyć można działania mające na celu jej osłabienie. Dotyczy to nieprawidłowości na wrodzone cechy dziecka (przedstawiciela innego pokolenia), ale także nieprawidłowość w wypełnianiu zadań wynikających z roli rodzicielskiej. W życiu rodzinnym wyraża się to m.in. w obniżonej randze wychowania i znaczeniu autorytetów rodziców i ich roli w rozwoju dzieci. Manipulacja uwidacznia się w lekceważeniu drugiego człowieka, przyzwoleniu na brak troski i odpowiedzialności za inną osobę²⁸.

Ważną cechą wyznaczającą dany typ współczesnych relacji międzypokoleniowych, relacji rodzice – dzieci jest przyjaźń widoczna w partnerskim układzie, zmieniającym wzory socjalizacyjne, ale determinującym także nową jakość egzystowania młodych w kulturze konsumpcyjnej. Jest to jednak swoisty paradoks, gdyż, z jednej strony, nie odnotowuje się generacyjnych konfliktów i podziałów społecznych, zaś z drugiej – widoczna jest np. blokada awansu, spowodowana, zdaniem M. Pęczak²⁹, kryzysem i skostnieniem rynku pracy.

Podsumowanie

Traktując rodzinę jako wartość „zadaną” koniecznością jest zatem dbałość o jej równowagę i stabilność. Międzypokoleniowe różnice wcale nie muszą prowadzić do międzypokoleniowej dezintegracji rodzinnej i przesunięcia socjalizacyjnego. Zrównoważony wzrost nie niszczy środowiska naturalnego i nie niszczy więzi międzyludzkich oraz środowiska społecznego. Trwałość rodziny jest istotnym czynnikiem i umożliwia właściwe wykorzystanie jej kapitału, sił i relacji społecznych, jakie w niej drzemą.

Powinnością środowiska pedagogów społecznych jest zatem podejmowanie działań wspierających i wskazujących, jak pisze Beata Kromolicka, na moc rodziny, tj. jej wewnętrzną siłę, silną więź, duże poczucie wzajemnej przynależności. Należy zatem zapewniać jej poczucie bezpieczeństwa socjalnego i ekonomicznego, by była zdolna do wypełniania swych zadań wychowawczych i so-

²⁸ B. Harwas-Napierała, *Rodzina w kontekście współczesnych zagrożeń*, Wyd. UAM, Poznań 2009, s. 18–19.

²⁹ M. Pęczak, *O dzieciach kwiatach i dzieciach grzybach*, „Polityka. Sztuka Życia” 2011, nr 12.

cializacyjnych, by była wewnętrznie demokratyczna i otwarta wobec szerszych społeczności.

Ten postulat umacniania rodziny, jako znaczącego środowiska wychowawczego, ma również funkcję profilaktyczną wobec trwania swojego wpływu na młode pokolenie, gdyż ten coraz szybciej przesuwa się w kierunku kultury popularnej, na rzecz socjalizacji wymykającej się nadzorowi znaczących w społeczeństwie instytucji i środowisk.

Bibliografia

- Bauman Z., *Globalizacja*, Wyd. PIW, Warszawa 2000.
- Berger P., Luckmann T., *Spoleczne tworzenie rzeczywistości*, Wyd. PIW, Warszawa 1983.
- Bohannon P., *The Six Stations of Divorce in Divorce and After*, Wyd. Doubleday, New York 1970.
- Cook K.S., *Networks, Norms and Trust, The Social Psychology of Social Capital, Cooley Mead Award Address*, "Social Psychology Quarterly" (2004) 68 (1).
- Delors J., *Raport Unesco: Edukacja: jest w niej ukryty skarb*, Warszawa 1998.
- Forma P., *Generacja Y a funkcjonowanie współczesnego gimnazjalisty*, [w:] Z. Zieliński (red.), *Rola informatyki w naukach ekonomicznych i społecznych, Innowacje i implikacje interdyscyplinarne*, red. Z. Zieliński, Wyd. WSH, z. 3, Kielce 2009.
- Forma P., *Rodzina wielodzietna w Polsce i wybranych krajach europejskich*, [w:] T. Pilch, T. Sosnowski (red.), *Zagrożenia człowieka i idei sprawiedliwości społecznej*, Wydawnictwo Akademickie Żak, Warszawa 2013.
- Forma P., *Socjalizacja dziecka z rodziny wielodzietnej w szkole. Studium teoretyczno-empiryczne*, Wyd. Uniwersytetu Jana Kochanowskiego, Kielce 2012.
- Giddens A., *Socjologia*, PWN, Warszawa 2004.
- Hałas E. (red.), *Kultura jako pamięć. Posttradycyjalne znaczenie przeszłości*, Wyd. Nomos, Kraków 2012.
- Harwas-Napierała B., *Rodzina w kontekście współczesnych zagrożeń*, Wyd. Uniwersytetu Adama Mickiewicza, Poznań 2009.
- Kwak A., *Rodzina w dobie przemian. Małżeństwo i kohabitacja*, Wydawnictwo Akademickie Żak, Warszawa 2005.
- Kwieciński Z., *Wizja przyszłości a zmiany w edukacji*, [w:] W. Strykowski (red.), *Media a edukacja*, Poznań 1998.
- Lalak D., *Spoleczne uwarunkowania kryzysu rodzicielstwa*, [w:] M. Libiszowska-Żółtkowska (red.), *Czego obawiają się ludzie? Współczesne zagrożenia społeczne – diagnoza i przeciwdziałanie*, Wyd. Uniwersytetu Warszawskiego, Warszawa 2007.
- Luscher K., *Intergenerational Ambivalence: Further Steps in Theory and Research*, "Journal of Marriage and Family" 2002, 64 (3).
- Matyjas B., *Dzieciństwo w kryzysie. Etiologia zjawiska*, Wydawnictwo Akademickie Żak, Warszawa 2008.
- Matyjas B., *Obraz dzieciństwa globalnego. Kontekst pedagogiczny*, „Kultura, Historia, Globalizacja” 2012, nr 11.

- Melosik Z., *Pedagogika życia codziennego. Teoria i praktyka*, [w:] A. Radziejewicz-Winnicki, E. Bielska (red.), *Edukacja a życie codzienne*, t. 1, Wyd. Uniwersytetu Śląskiego, Katowice 2002.
- Pęczak M., *O dzieciach kwiatach i dzieciach grzybach*, „Polityka. Sztuka Życia” 2011, nr 12.
- Pilch T., *Pokolenie – wymiar osobowy i społeczny*, „Pedagogika Społeczna” 2013, t. XII, nr 3(49).
- Postman N., *W stronę XVIII stulecia. Jak przeszłość może doskonalić naszą przyszłość*, Wyd. PIW, Warszawa 2001.
- Segiet K., Słupska K., *Zmiany w funkcjonowaniu współczesnej rodziny i ich konsekwencje dla rozwoju młodego pokolenia*, „Pedagogika Społeczna” 2013, nr 3(49).
- Sikorska M., *Życie rodzinne*, [w:] A. Giza, M. Sikorska (red.), *Współczesne społeczeństwo polskie*, PWN, Warszawa 2012.
- Szafranec K., *Młodzi 2011*, Wyd. Kancelaria Prezesa Rady Ministrów, Warszawa 2011.
- Sztompka P., *Teorie zmian społecznych a doświadczenia polskiej transformacji*, „Studia Socjologiczne” 1994, nr 1.
- Tarkowska E., *Pamięć w kulturze teraźniejszości*, [w:] E. Hałas (red.), *Kultura jako pamięć. Posttradycjonalne znaczenie przeszłości*, Wyd. Nomos, Kraków 2012.
- Wrzesień W., *Jednostka, rodzina, pokolenie: studium relacji międzypokoleniowych w rodzinie*, Wyd. UAM, Poznań 2003.
- Wysocka E., *Doświadczenie życia w młodości – problemy, kryzysy i strategie ich rozwiązywania*, Wyd. Uniwersytetu Śląskiego, Katowice 2009.
- Wysocka E., *Dzieci i młodzież w niegościnnym świecie. Zagrożenia rozwojowe i społeczne*, Wydawnictwo Akademickie Żak, Warszawa 2012.
- Wysocka E., *Zagrożenia społeczno-kulturowe dla rozwoju młodego pokolenia*, [w:] Taż (red.), *Dzieci i młodzież w niegościnnym świecie. Zagrożenia rozwojowe i społeczne*, Wydawnictwo Akademickie Żak, Warszawa 2012.
- Żywcok A., *Negacja życia jako podłoże destruktywnych zjawisk społecznych*, [w:] E. Wysocka, red., *Dzieci i młodzież w niegościnnym świecie. Zagrożenia rozwojowe i społeczne*, Wydawnictwo Akademickie Żak, Warszawa 2012.